

انسان‌شناسی فرهنگی و اخلاق شهروندی

■ عنوان: مجموعه مقالات همایش انسان‌شناسی فرهنگی و اخلاق شهروندی (۱)

■ زیرنظر: محمد حسن مظفری

■ تهران؛ بهار ۱۳۸۷

■ ناشر: مرکز مطالعات فرهنگی شهر تهران - سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران

■ زهرا جعفری

اشاره: نخستین همایش علمی‌انسان‌شناسی فرهنگی و اخلاق شهروندی توسط مرکز مطالعات فرهنگی شهر تهران، سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران و با مشارکت دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران و انجمن جامعه‌شناسی ایران دی ماه ۱۳۸۵ در تهران برگزار شد. در کتاب فوق، ۹ مقاله ارائه شده در این همایش به چاپ رسیده است.

بهسازی محله‌های فرودست شهری بندرعباس برای شناسایی فرآیند ساخت‌یابی سکونت‌گاه‌ها و تبدیل آنها از نوع اسکان غیر رسمی به محله‌های فرودست شهری بررسی و تحلیل شده است. این مقاله به دنبال فراهم کردن اطلاعات پایه ای برای شناخت گروه‌های آسیب پذیر اقتصادی و نیز دامنه فقر شهری از یکسو و تحلیل روند شکل‌گیری سکونت‌گاه‌های غیر رسمی و محله‌های فرودست به منظور سیاست‌گذاری برای رفع مشکلات و کمبودهای خدماتی و بهسازی کالبدی از سوی دیگر بوده است. در این مقاله گسترش محله‌های فرودست شهری در ایران،

• چالش محله‌های فرودست و نقش مدیریت شهری: مورد پژوهشی بندرعباس

این مقاله توسط مهرداد جواهریور، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مرکز و پویا علاءالدینی، استادیار برنامه ریزی اجتماعی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران تالیف شده است. در این مقاله که براساس پژوهشی با روش پیمایش بر روی ۱۲۰۰ خانوار نمونه، برگزاری جلسه‌های گفت و شنود با گروه‌های اجتماعی و نیز مصاحبه با مقامات توسعه شهری صورت گرفته است، تاثیر گذاری اجتماعی برنامه‌های بهسازی محله‌های فرودست شهری بندرعباس،

سوال اساسی این مقاله آن است که تاکیدات فرهنگی از طریق شهروندی فعال و چالشهای زمان و فضای فراغتی چه تاثیری بر انواع فراغت می‌گذارد.

در این مقاله بر تاثیرات فزاینده علم و فناوری بر روی فراغت تاکید شده و آمده است: عصر سواد و دانش توده ای و ارتباطات توده ای یک نوع شهروند جدید (شهروند فعال) ایجاد کرده است که بیش از گذشته نیاز به آموزش نهادی دارد و دسترسی به اطلاعات نیاز همیشگی او شده است که در واقع مدل توانمند شده فردی است که حقوق مدنی و مسئولیت‌های خود را می‌داند.

مفهوم دیگری که در این مقاله بر آن تاکید شده، چالشهای زمان و مکان فراغت است. پیشرفت علم و تکنولوژی باعث تنوع شکل‌های فراغتی شده است. در این شکل‌های فراغتی اعمال فراغتی با فراغ بال انجام نمی‌شود و دچار انحرافات، بیم و هراس است. گردش اطلاعات در پدیده جهانی شدن با توجه به علم و تکنولوژی و ریسک‌ها و ظهور انسان بازتابی به ظهور شهروند فعال می‌انجامد. این چنین شهروند فعالی با سبک زندگی و انتخابهای مختلف سیاسی مواجه است و ضمناً با مشارکت در سازمان داوطلبی بر یا حل مساله خودش مواجه است چون مسئولیت دارد. شهروند فعال به محیط زیست به مراقبت از افراد دیگر، کودکان و سالمندان اهمیت می‌دهد، همانطور که به فراغت اهمیت می‌دهد و از آنجا که ما در جامعه ای قرار داریم که روز به روز اشکال فراغتی آن گسترش می‌یابد ضمن آنکه گذران فراغت با فراغ بال درحال تقلیل است، این روند با چالشهایی در زمان و فضای فراغت روبرو است. زمان فراغت و مکان فراغت همواره توسط اعمال و کنش‌های مردم در حال ساخته شدن و بازسازی است. بعلاوه این اعمال معمولاً شامل درگیری‌هایی بنیادی بر سر معانی و موارد استفاده زمان فراغت و مکان فراغت می‌شوند. در نتیجه اوقات فراغتی و تفریحی، فعالیتی سرشار از ارزش و معنا است. در واقع باید به درگیری‌های و تنش‌هایی که مناسبات واقعی فراغت مردم را به همراه دارد، توجه کرد.

• **تحلیلی بر وضعیت شهروندی در شهر تهران: نگاهی بر مدیریت شهری - دکتر ملیحه شبانی، عضو هیات علمی گروه برنامه ریزی اجتماعی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.**

در این مقاله تلاش شده ضمن مرور تاریخی بر مفهوم شهروندی با استناد به یافته‌های پژوهشی، وضعیت شهروندی در شهر تهران بررسی گردد. نتایج این بررسی نشان داده که شهروندی برای نسبت قابل توجهی از افراد معنادار و قابل درک نبوده و آگاهی نسبت به حقوق، عمل به وظایف و برخورداری از احساس شهروندی با عوامل

روند ساخت یابی اسکان غیر رسمی و فقر شهری در بندرعباس، مشخصه‌های فقر شهری در محله‌های فرودست بندرعباس بررسی شده و ۵ محله سورو، نخل ناخدا، نایبند شمالی، کمربندی و دو هزار که هر یک به گونه ای با مشکل کمبود خدمات، زیرساخت‌ها و احدهای مسکونی روبه رو بوده‌اند، به عنوان محله‌های هدف برگزیده شده‌اند.

در این تحقیق ۵ محله فوق در دو گروه هدف قرار گرفتند. گروه نخست شامل بافت‌های فرسوده و قدیمی‌شهر (سورو، نخلناخدا و نایبند شمالی) و گروه دوم دو مرحله دو هزار و کمربندی را در برمی‌گیرد که مفهوم اسکان غیررسمی و محله‌های فرودست شهری (که فاقد زیرساخت‌ها و خدمات لازم هستند) بیشتر درباره آنها صادق است. دو محله اخیر حاصل تحولات شهر پس از انقلاب و جابه جایی گروه‌های کم درآمد ساکن در شهر به سوی این محله‌هاست. نتایج این بررسی نشان داده که کمتر از ۲۰ درصد جمعیت ساکن در محله‌های هدف، مهاجر هستند که اکثر آنان فقط در یک محله متمرکز شده‌اند (کمربندی).

جمع آوری داده‌های کیفی از طریق برگزاری جلسه‌های گفت و شنود در قالب گروه‌های ۱۰ الی ۱۵ نفره و مصاحبه با مقامات شهری نیز بیانگر این نکته بوده است که بافت شهر فرسوده و محله‌های فرودست شهری دو سوم محدودهای شهری را در برمی‌گیرند. فاضلاب و دفع آبهای سطحی، عدم استحکام ساخت و سازهای شهری، بیکاری، فرسوده بودن ساختمان مراکز خدمات بهداشتی - درمانی و نیز آموزشی و مشکل تامین مسکن برای گروه‌های کم درآمد از جمله تنگناهای مدیریت شهری در بندرعباس است.

در این مقاله تاکید شده است که مشخصه‌های فقر شهری در ایران در مقایسه با سایر کشورهای آسیایی متفاوت است و به عنوان مثال ساکنان محله‌های فقیر شهری بادوام و از برخی خدمات چون برق و آب برخوردارند که علت آن اتکای مدیریت شهری به یارانه‌های نفتی است و در صورت کاهش این منبع و افزایش جمعیت شهری، این وجه تمایز رو به کاهش می‌گذارد.

نویسندگان مقاله پیشنهاد کرده‌اند که ظرفیت سازی به مفهوم ارتقای مهارتها، بهبود رویه‌های اجرایی و تقویت سازمان‌ها در مدیریت شهری و بویژه شهرداری‌ها برای حل مشکلات توسعه شهری و تامین نیازهای گروه‌های کم درآمد به مسکن و خدمات شهری در اولویت اداره این شهر قرار گیرد.

• **تاثیر تاکید فرهنگی بر انتخاب فراغت شهری - تالیف علی اصغر سعیدی، استادیار دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.**

بازدارنده در جامعه مواجهه است.

براساس نتایج پژوهش‌های دیگری که در این مقاله به آنها استناد شده است، نظام حقوق شهری ایران و بویژه قانون شهرداری‌ها، ناظر بر هویت شهروندی نیست و در نتیجه باید زمینه را برای تحقق شهروندی در عرصه نهادهای مختلف اجتماعی - سیاسی جامعه فراهم کرد.

در واقع شهروندی در ایران پدیده‌ای نو و در حال تحقق است و شیوه‌هایی که به کار می‌گیرد خنثی و بی طرف نیست و موانع بر سر راه آن امری قابل پیش بینی است. براساس نتایج این پژوهش، اصلی‌ترین موانع شهروندی فقدان منابع، فقدان فرصت‌های اجتماعی، نبود نگرش‌های مناسب بوده است که نشان می‌دهد که شهروندی واقعی نیازمند فراهم شدن زمینه عینی و ذهنی است که در این بستر سازی کنشگران فردی با الگوی تفکر و شیوه عمل خود، کنشگران جمعی با تقویت حوزه‌های عمومی و نهادهای مدنی و ساختارها هم با ایجاد فرصت‌ها و بسترها برای همه کنشگران موثر خواهند بود.

پیشنهاد مشخص، تدوین و اجرای برنامه جامع آگاه سازی در زمینه حقوق، وظایف و احساسات شهروندی است. البته در تدوین برنامه جامع باید به این نکات توجه داشت: ۱- وجود میزانی از اتفاق نظر بر سر ارزش‌های بنیادی شهروندی. ۲- آموزش حقوق، مسئولیت‌ها و احساس شهروندی در سطوح مختلف سیاست گذاری، برنامه ریزی و اجرا. ۳- ایجاد فرصت‌های مشارکت در سطوح مختلف سیاست‌گذاری، برنامه ریزی و اجرا. ۴- اتخاذ سیاست‌ها و برنامه ریزی در راستای توانمند سازی جامعه و اجرای برنامه‌های لازم برای توانا سازی افراد. ۵- حرمت سیاست‌ها و راهبردها به سمت ارتقای شهروند خوب به شهروند فعال و مشارکت جو.

نویسنده این مقاله تأکید می‌کند که شهروندی به خودی خود درمان نیست اما زیربنای محکم و چارچوب کنترل کننده و کاهش دهنده بسیاری از مشکلات و مسایل شهری در جامعه دموکراتیک و در شهرهای شهروند مدار است که بخشی از این چارچوب می‌تواند با تدوین و به اجرا در آمدن برنامه جامع آگاه سازی در شهر تهران پی ریزی شود.

• تقویت اخلاق شهروندی در شهر تهران: راهی برای گذار مردم سالاری مشارکتی - ناصر فکوهی، دانشیار گروه انسان شناسی دانشگاه تهران

این مقاله در پی آن است که شهروندی نوعی تمرین در ابعاد کوچک برای رسیدن به مردم سالاری بخصوص با استفاده از امکانات فناورانه و به کارگیری درست و مناسب تقسیمات شهری چون زندگی

محلله ای است.

در این مقاله با اشاره به مفهوم شهروندی آمده است که در انقلاب‌های جدید، مفهوم شهروندی به مثابه ای برای دولت‌های ملی جدی قرار گرفت و ملت به مفهوم مجموعه ای منسجم از شهروندانی که قدرت سیاسی مشروعیتی از پایین را بوجود آوردند. در کشورهای توسعه یافته در قرن بیستم و پس از جنگ جهانی دوم، باعث گسترش پدیده شهرنشینی شدند که به دلیل نبود اخلاق شهروندی و امکانات عملی آن، مردم اغلب جهان موقعیت‌های بسیار متناقض و حتی خطرناکی را تجربه کردند.

اخلاق شهروندی در این مقاله مجموعه ای از قوانین و عرف‌های اجتماعی تعریف شده که بتواند در این زمینه و بویژه در شهرهای بزرگ و متوسط و نیز در شهرهای کوچک برای زندگی هماهنگ و بدون تنش چه با یکدیگر و چه با محیط زیست و توسعه پایدار امکان گذار آرام موقعیت‌های نامناسب کنونی برای نسل‌های آینده امکان پذیر سازد.

درباره ضرورت این موضوع برای کشور، نویسنده مقاله به موقعیت استراتژیک ایران در منطقه و جهان، همجواریهای فیزیکی روستاها با شهرها، سرعت بالای شهری شدن روستاها، وجود آسیب‌ها و مشکلات اجتماعی - فرهنگی بیش از حد استاندارد در شهرهای ایران اشاره کرده و تأکید نموده است که اخلاق را نمی‌توان در خلاء و بدون در نظر گرفتن موقعیت‌های مختلف محلی و بخصوص جهانی بوجود آورد.

در بخش چارچوب انسان شناسی این مبحث آمده است که فرآیند جهانی شدن بیشترین ضربه را به فرهنگ‌های غیرمرکزی زده زیرا تلاش کرده تا آنها را یکسان و یک شکل کرده و برای تولید انبوه کالاهای خود به مصرف کنندگان ساده تبدیل کند که این مساله به ارزش‌های انسانی، آداب و رسوم و سنت‌ها ضربه می‌زند.

انسان شناسان معتقدند که بوجود آوردن شرایط جدید برای زندگی در جهان کنونی که باید آن را همان مدرنیته‌های محلی نامید، نیاز به بهره برداری و استفاده زیاد از منابع سنتی و میراث‌های فرهنگی، محلی و بومی دارد.

نویسنده مقاله منابع مورد نیاز برای ساختن اخلاق شهروندی کشور را شامل دین، سنت (مجموعه باورها، آداب و رسوم)، تنوع محلی، قومی و زبانی، اخلاق مدنی (تقویت مفاهیم و باورهای اخلاقی در روند اجتماعی شدن عقلانی) و اخلاق سیاسی (تقویت مشارکت سیاسی و فراهم کردن زمینه‌های مناسب مشارکت) می‌داند.

نگاه و رویکرد انسان شناسانه و فرهنگی به شهر، هدایت محورهای پژوهشی به سمت پژوهش‌های خردنگرانه و محوریت بخشیدن به

انتخاب می‌کنند ولی در بلند مدت شهری بی انضباط را می‌سازند. شهر بی انضباط صرفاً محصول کنشهای فردی نیست. فردگرایی خودخواهانه امری طبیعی است. آنچه در جامعه غایب است، قدرت اجتماعی است.

راهکارهای پیشنهادی نویسندگان این مقاله برای استقرار نظام شهروندی، ایجاد ساختاری است که در آن قوانین با ضمانت اجرایی بالا وجود داشته باشد، قوانین استمرار داشته باشد و به کیفیت زندگی شهری توجه اساسی گردد.

و پیشنهاد دیگر نامرئی کردن تکنولوژی‌های نظارتی و انضباطی برای تاثیرگذار کردن آن در زندگی روز مره شهروندان است.

• نقش اخلاق در توسعه پایدار شهری - محمدحسن مظفری، پژوهشگر دکترای حقوق بین الملل و رئیس مرکز مطالعات فرهنگی شهر تهران.

فرضیه اساسی این تحقیق آن است که اخلاق نقش اساسی و سازنده‌ای در توسعه پایدار شهری دارد و تاکید بر آموزشهای اخلاقی برای زندگی شهری یک ضرورت است. در این مقاله ضمن اشاره به مفهوم توسعه پایدار، مفهوم حقوق و اخلاق تشریح شده است. توسعه پایدار به معنای گسترده‌اش، پیشرفت و بهبود استانداردها در همه زمینه‌های حقوقی، سیاسی، مدنی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و آموزشی و بهداشتی برای همه است. بدون اینکه یکی فدای دیگری

سطح محلی برای شناخت و درک ساز و کارهای اجتماعی- فرهنگی، تقویت رابطه میان حوزه سیاسی و حوزه فرهنگی از خلال گذار از نهادهای حکومت محلی (شهرداری‌ها)، مقابله با اثرات منفی جماعت‌گرایی‌های جدی شهری، ایجاد امکان به تداخل یافتن و ترکیبی شدن جماعت‌ها برای همگرایی میان آنها و جلوگیری از شکل گرفتن جماعت‌گرایی‌های منفی و متضاد با منافع و هویت‌های عمومی از جمله پیشنهاد‌های نویسنده این مقاله برای تقویت اخلاق شهروندی است.

• شهر بی انضباط و محدودیت‌های ظهور شهروندی: با تاکید بر فرهنگ ترافیک در تهران - عباس کاظمی، استاد گروه ارتباطات دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران و محمد رضایی، عضو گروه مطالعات فرهنگی دانشگاه علم و فرهنگ.

یکی از مهم‌ترین معضلات شهرهای پیرامونی مانند تهران عدم شکل‌گیری نظام‌های مدرن اخلاق و هنجارهای مرتبط بت نظام شهروندی با مظاهر مدرن و رفتارهای نامنسجم، غیر قاعده مند و نا بهنجار است. این مقاله در پی بررسی این موضوع است که محدودیت‌های شکل‌گیری اخلاق شهروندی در تهران از چه عواملی نشأت می‌گیرد و چگونه می‌توان به الگویی از شهر شهروند مدار نزدیک شد؟

داده‌های این پژوهش حاصل تحلیل ثانویه داده‌های خام تحقیقی است که با روش پیمایش بر روی ۸۵۰ نفر در سال ۱۳۸۳ برای بررسی میزان قانون‌گریزی کارمندان شاغل در ساختمانهای اصلی وزارتخانه‌ها انجام شده است و بخش دیگر حاصل مشاهده فضای شهری است که خیابان واحد اصلی مشاهده بوده است.

نتایج این پژوهش حاکی از آن است که اخلاق شهروندی مناسبی پیچیده با مساله ترافیک و رانندگی در شهر تهران پیدا کرده است و فرهنگ رانندگی به نمودی برجسته از رفتار شهروندی تبدیل شده است. ترافیک فی‌الفسه مساله نیست بلکه مساله اصلی خودخواهی و فردگرایی ایت که در تمام ابعاد زندگی اجتماعی ما ایجاد شده است. ترافیک روح خود را بر شهر حاکم کرده است و ساختاری در شهر ایجاد شده که آدم‌های خاص خودش را نیز تولید می‌کند که البته بی نظم هستند، حجم بالای خودرو آستانه تحریک افراد را پایین می‌آورد و نگرانی دیر رسیدن را در افراد ایجاد می‌کند و افراد ناخودآگاه مضطرب و در تلاش و تکاپو برای زودتر رسیدن خواهند بود. از این رو سعی می‌کنند سبقت بگیرند و راه خود را باز کند و بدین صورت به حقوق دیگران تجاوز کنند. هرچند در اینجا ظاهراً نوعی کنش عقلانی صورت می‌گیرد و افراد در ظاهر و در کوتاه‌ترین مدت بهترین راه را

شود. ایجاد چنین تعادل و توازن همه جانبه ای از آرمانهای بشر امروز است.

این مقاله به دنبال بررسی این سوال است که مفهوم حقوق و اخلاق چیست؟ مرز حقوق و اخلاق کجاست و آیا اخلاق می‌تواند به جامعه بشری برای دستیابی به آرمانی به نام توسعه پایدار کمک کند.

در هر جامعه ای اصول و ارزشهایی وجود دارند که به عنوان هنجار از سوی همه پذیرفته شده‌اند و همگان خود را ملزم به رعایت آن می‌دانند حتی اگر دولت تمایلی به آنها نداشته باشد این اصول و ارزشها و ملاک‌های خوبی و بدی از چنان قدرتی برخوردارند که پژوهشگران و محققان علوم اجتماعی به بررسی میزان ارتباط و نقش آنها در رفتارهای خاص اجتماعی می‌پردازند. بهترین شرایط زمانی است دولت و قوانین رسمی، حقوق اخلاقی مورد قبول جامعه رو به رسمیت بیخشند. در این صورت دولت و قوه اجرایی کمترین زحمت را برای اجرای این دسته از قوانین متحمل می‌شود، چنانچه حقوق اخلاقی و رسمی در راستای حل مشکلاتی مانند آلودگی صوتی، آب و هوا، سلامت و بهداشت محیط و به عنوان یک ضرورت مطرح باشد شدت از سوی جامعه حمایت و پشتیبانی خواهند شد و حتی ممکن است به صورت مطالبات مردم نزد دولت طرح شوند.

توسعه پایدار از نظر قرآن بخش دیگری از این مقاله است که نویسنده مفهوم توسعه پایدار در قرآن را شکر به مفهوم بهره برداری صحیح و پایدار و توسعه ناپایدار را کفران نعمت معرفی کرده است که به مفهوم بهره برداری سوء از منابع و نعمت‌هاست.

در پایان این مقاله بر ضرورت اطلاع رسانی و افزایش سطح آگاهی‌های عموم نسبت به خطرات ناشی از الگو و سبک زندگی مدرن و یاری گرفتن از ارزشهای دینی و اخلاقی به خاطر قدرت بازدارندگی آن برای اصلاح الگوهای غلط تولید و مصرف تاکید شده است.

• تناقضات توسعه شهری: رشد شهری و فرهنگ ناموزون - دکتر یعقوب موسوی، استادیار جامعه شناسی دانشگاه الزهرا

هدف اساسی این تحقیق آن است که چشم‌انداز جامعه شناختی تناقضات شهری را در چارچوب توسعه شهری و توسعه فرهنگی بیان کند. این مقاله ضمن طرح دیدگاه اجتماعی تناقضات کنونی توسعه شهری در ابعاد گوناگون، مساله را با تکیه بر مواردی از واقعیت توسعه شهری در ایران مورد بررسی قرار می‌دهد.

تناقضات شهری در این مقاله انواع ناهمگونی، عدم تجانس، ناهمخوانی، تضاد و ناسازگاری‌های ذهنی و عینی در حوزه مسایل شهری تعریف شده است. امروزه موضوع فوق هم در شناخت و

بررسی از اهداف و ارزشهای توسعه شهری و رونق شهری و هم در سازمان کالبدی و فیزیکی نظام شهری به واقعیت مورد بررسی تحول یافته است و در مطالعه از حیات پر تناقض شهری، مطالعه جنبه‌های مختلف زندگی شهری بویژه ارزشها، اخلاقیات، فرهنگ، نظام نقش‌های اجتماعی در شهر، احساس محرومیت و بسیاری از موضوعات دیگر که جنبه جامعه شناختی و انسان شناختی دارند، مورد توجه است. همچنین در بررسی واقعیت تناقضهای شهری، رویکردهای مختلف اجتماعی، روانشناختی و اقتصادی، قلمروی بیشتری را در مطالعات شهری به خود اختصاص می‌دهد. سوال اساسی از منظر جامعه شناسی شهری فرهنگ محور این است که تناقضات شهری از یک فرآیند قاعده مشترک و ثابت در تمامی شهرها پیروی می‌کند و یا برعکس، ظهور تعارضات شهری دارای ویژگی محله ای بوده و منشأ تولید رفتار و کنش متناقض و یا متضاد شهری در ساختار و یا نظام عملکردی هر شهر قرار دارد؟

می‌توان گفت که توسعه ناموزون و ناهماهنگ فضاهای شهری امروزه یکی از معضلات عمده فرهنگی و شهرسازی شده است. در جوامع صنعتی معاصر، فضا و زمان دگرگون می‌شوند و در نتیجه معنی عمل اجتماعی را تحت تاثیر قرار می‌دهند.

شواهد فراوانی از مطالعات اجتماعی در مراکز شهری، مبین انواع فرآیندهای ضد توسعه انسانی و اجتماعی بویژه در کلانشهرهای معاصر در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران است. فاصله میان منافع فردی و جمعی و تمایل به رفتارهای پرخاشجویانه در کلانشهرها، نظم ناپذیری در کنار آموزش همگانی، افزایش اهتمام در ایجاد پیوندهای اخلاقی و اجتماعی و از سوی دیگر توسعه ناپیوستگی حقیقی در کلانشهرها سبب شده است که منتقدان شهری از خطر فزونی ضد ارزش‌های مدنی در رفتار شهروندان سخن گویند.

مطالعه کلانشهرهای معاصر از جمله ایران بیانگر ناسازگاری و دوگانگی‌های شکننده در ابعاد مختلف فضایی و اجتماعی است. در واقع در توسعه شهری اصرار بر اتخاذ الگوهای رشد بیرونی، لزوما پاسخگوی نیازهای جمعیت شهری جدید نیست. تحول به سمت رویکرد رشد درونزا در سالهای اخیر، دگرگونی‌های فراوانی در عرصه شناخت منابع و نیازها و الگوهای رشد در داخل و طراحی فضاهای فیزیکی و اجتماعی نموده است. توسعه درونزا به دلیل افزایش شبکه ارتباطات و تاثیرگذاری متقابل فرآیندها در سطح جهانی نیز با دشواری‌های فراوانی روبرو بوده است. به همین جهت نظام فضایی و اجتماعی کلانشهرهای جدید در کشورهای در حال توسعه از جمله در ایران در شرایط کاملا متناقضی از لحاظ جهت حرکت و نظام برنامه ریزی شهری قرار دارند.

بزرگراه اطلاعاتی و جهانی قدم برداشت و هم در گزینش ایستگاه‌ها انتخاب گر بود.

• **شهروندان جوان و فضاهای اجتماعی شدن - دکتر مرتضی منادی، عضو هیات علمی دانشگاه الزهراء**

در این مقاله با تاکید بر نقش رسانه‌ها به عنوان یکی از ابزارهای مهم جامعه پذیری تاکید شده است که جوانان بیشتر و سریعتر از آن تاثیر گرفته و با فرهنگ آنها جامعه پذیر می‌شوند.

پرسشهای اساسی این تحقیق عبارتند از اینکه چرا جوانان جامعه به مانند یکدیگر فکر و رفتار نمی‌کنند؟ و چه عواملی در تفاوت تفکر و رفتار جوانان نقش دارد؟ این تحقیق با استفاده از روش کیفی، توصیفی و اکتشافی و نیز مردم نگارانه صورت گرفته است. داده‌های این پژوهش‌های براساس مشابتهای نتایج، به سه دوره زمانی بر اساس معیارهای فضای خصوصی، فضای ماهواره و فضای مجاری تقسیم و بررسی شده است.

نتایج این پژوهش نشان داد که جوانان جامعه در حال تغییر و درحال گذار از فضای فیزیکی به فضای تصویری و سپس مجازی هستند. در این حرکت چون از فرهنگ هرفضایی تاثیر گرفته‌اند، بواسطه سلطه ویژگی فرهنگ هر فضا درحال گذشت از جمع گرایی به فردگرایی هستند. به عبارت دیگر از پنهان کاری به آشکارسازی و از پنهان کاری فکر و رفتار می‌باشند. در این بین مشارکت اجتماعی شان نیز تغییر می‌کند.

نتایج این بررسی نشان داده است که تعدادی از جوانان نتوانسته‌اند، هویت ملی و هویت دینی یا ترکیبی از این دو را داشته باشند. برعکس به هویت غربی و غرب زدگی گرایش یافته‌اند. لذا این دسته از جوانان به دلیل موافق نبودن با فرهنگ حاکمیت و جامعه، مشارکت اجتماعی ندارند و حتی جوانانی که هویت دینی و ملی نیز یافته‌اند به دلیل جوان بودن، هنوز امکان جدایی از هویت‌های دست یافته شان وجود دارد. احترام به شخصیت و عقاید جوانانی که متفاوت از خواسته‌های حکومت و مسئولین می‌اندیشند، تولید برنامه‌های شاد، متنوع و پویا توسط رسانه‌های رسمی با توجه به مقتضیات سن جوانی و هیجان و شادی خواهی و طرح مسایل هویت ملی و دینی در گذر این برنامه‌ها، آموزش استفاده علمی و صحیح از ماهواره و اینترنت به جوانان توسط نهاد آموزش و پرورش و آموزش به خانواده‌ها برای گفتمان با فرزندان‌شان از جمله پیشنهادات نویسنده این مقاله برای حل این مسایل است.

• **جهانی شدن و تاثیر آن بر حوزه فرهنگی شهر - دکتر مهرداد نوابخش، دانشیار گروه جامعه شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات**

موج شتابان جهانی شدن که شهرها را تحت نفوذ خود درآورده است، نه فقط از لحاظ اقتصادی - اجتماعی - سیاسی بلکه به طور چشم گیری بر حوزه فرهنگی شهر و اخلاق شهروندی نیز تاثیرگذار است. هدف این مقاله بررسی حوزه‌های فرهنگی دگرگون شده توسط موج اطلاعاتی و ارتباطی جهانی شدن و بارز شدن فرهنگ و اخلاق شهروندی است.

برای نهادینه شدن اخلاق شهروندی باید به این نکات توجه داشت: برقراری عدالت اجتماعی در شهر و فضای شهری، برنامه ریزی دقیق ساختار شهری و فضاهای شهری و تقسیم عادلانه امکانات شهری و شخصیت بخشیدن به انسانها، جلوگیری از هرگونه مساله ای که باعث اضطراب و استرس در شهروندان می‌شود، هویت بخشیدن به شهروندان و اهمیت دادن به مسایل و مشکلات شهروندان، توسعه فضای مدرن شهر و فراهم کردن تسهیلات لازم برای جلوگیری از صف‌های طولانی در ایستگاه اتوبوس و مکانهای دیگر، برقراری امنیت اجتماعی و شهرنشینی با استفاده از آموزش و بالا بردن برای نهادینه شدن اخلاق شهروندی، ترمیم برنامه ریزی حمل و نقل کلان شهرها و برقراری امنیت، اعطای آزادی مدنی، هویت بخشیدن به حقوق شهروندی، بالا بردن سطح کیفیت زندگی شهری، بسط آموزش، میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی و برقراری نظم اجتماعی.

جهانی شدن حوزه فرهنگی شهرها را تحت الشعاع قرار داده است و نمادهای فرهنگ جهانی در شهرهای امروز کم و بیش هویدا است. پدیده جهانی شدن همراه با تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات موجب تغییر و تحولات در جوامع و زندگی بشری شده است. امروزه همه شهرها کم و بیش متاثر از جوامع جهانی شدن و تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات هستند و این امر منجر به دگرگونیها در حوزه فرهنگی شهرها شده است. اما کلانشهرها نسبت به شهرهای دیگر بیشتر در معرض بمباران اطلاعات و نمادها هستند. اما با توجه به نفوذپذیری مرزها و گسترش وسایل ارتباط جمعی، تحول شهری به طور گسترده اتفاق افتاده است. از این رو باور فرهنگی شهرها، دیگر مختص خود آنها نیست. از آنجا که وسایل ارتباط جمعی نوین حامل پیام‌ها هستند، نمی‌توان مانع از ورود آنها شد اما می‌توان تلاش کرد تا جهانی شدن در فرهنگ بومی و محلی شهر خود را نشان دهد. در واقع با بازاندیشی آگاهانه که هر شهروند امروزی از سبک زندگی شهری خود دارد، به مرور می‌توان فرهنگ مصرفی را نیز ساماندهی و تعدیل کرد تا هم در